

Genişletilmiş zet

Giriş

Bağımlılığın nüksetmesi, kişisel, kişiler arası, çevresel, toplumsal ve politikalarla ilgili faktörlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan, birden çok sebebi olan bir olgudur. Uyuşturucuyu bıraktıktan sonraki altı ay içinde tekrar kullanmaya başlama oranının %75 olduğunu gösteren bazı çalışmalar mevcuttur. Dolayısıyla bağımlılığın nüksetmesini önlemek, tedavi sürecinin en önemli parçalarından biridir. Bu yüzden, önleyici müdahalelerin planlanabilmesi için, uyuşturucu kullanımına tekrar başlamaya yol açan sebep ve temel faktörlerin tespit edilmesi gerekir. Bu faktörlerin tespit edilmesi için kullanılan çeşitli sağlık davranışı kuramları ve modelleri genellikle kavramsal sorunlar, yordama kabiliyetlerinin olmaması, maliyetli olmaları, kapsamalarının fazla geniş olması ve dolayısıyla pratik olmamaları gibi sorunlarla maluldür. Bu sorunları dikkate alan Sharma, sağlık davranışlarının değiştirilmesi için çoklu kuram modeli (KM) nermiştir. KM'ye göre, bir sağlık davranışının başlatılmasında etkili olan kavramlar sınıfı, bu sağlık davranışının sürdürülmesinde etkili olan kavramlar sınıfından farklı olabilir. KM, bir davranışın başlamasını aıkladarken ve tahmin ederken  temel kavram kalıp kullanır: 1) Katılımcı diyalog, 2) Davranışsal güven, 3) Fiziksel çevredeki değişimler.

KM'ye göre sağlık davranışının sürdürülmesinde etkili olan diğer  kavram kalıp ise şunlardır: 1) Duygusal dönüşüm, 2) Değişim pratiği, 3) Sosyal çevredeki değişimler. Dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan insanlar arasında düşünce, inanç ve fikir farklılıkları olduğu için, her bir bölgedeki uyuşturucu bağımlılarına görüşlerini sormak o bölgedeki uyuşturucuya tekrar başlama nedenleri hakkında faydalı bilgiler sağlayabilir. Dolayısıyla bu alışma, İran'daki bağımlıların uyuşturucu kullanımına tekrar başlama nedenleriyle ilgili deneyimlerini KM temelinde açıklamayı hedeflemiştir.

Yöntem

Bu alışma, 2019 yılında İran'ın Hemedan şehrindeki bağımlılık tedavisi merkezlerine sevk edilen 17 bağımlının katılımıyla gerçekleştirilen, nitel ve yönlendirilmiş içerik analizi çalışmasıdır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Veriler yarı-yapılandırılmış, bireysel mülakatlar yoluyla toplanmış, sonra da yönlendirilmiş niteliksel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Yönlendirilmiş içerik analizi, bir kuramla veya literatürdeki ilgili bulgularla başlar, sonrasında kodlama ve analiz ile devam eder. Bu yaklaşımda bir kuramın veya kuramsal çerçevenin doğrulması veya kavramsal açıdan genişletilmesi hedeflenir. Bu çalışmada kullanılan kuram, KM'dir. Mülakatlar, KM kavram kalıpları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, mülakatlar süresince elde edilen veriler kayda alınmış ve bütün katılımcıların konuşmaları deşifre edilmiştir. Her bir mülakatın sonunda kaydedilen veriler ve deşifre metinleri iki araştırmacı tarafından değerlendirilip karşılaştırılarak veriler birleştirilmiş ve gerekli değişiklikler yapılmıştır. Araştırmacı, deşifre kayıtlarını defalarca ve dikkatle inceledikten sonra, açık kodlama sistemi vasıtasıyla içerik analiz edilmiş ve başlıca kategoriler oluşturulmuştur. Bu amaçla ilk olarak içerik, semantik birimlere ayrılmıştır. Daha sonra ise bu birimler özetlenmiş ve kodlara dnştrlmştir. Sonra farklı kodlar karşılaştırılmış ve aralarındaki benzerlik ve farklılıklara göre sınıflandırılmıştır. Bu aşamada, ilk sınıflar, temaların belirlenmesi amaçıyla  araştırmacı tarafından müzakere edilmiş ve incelenmiştir. Bu çalışmada söz konusu olguya ilgili bütün ifadeler tespit edilip sınıflandırılmıştır. Araştırmacı bütün içeriği incelemiş ve ilk algılarından yola çıkarak ilgili bölümleri belirleyip işaretlemiştir. Bir sonraki aşamada ise (kuram temel alınarak oluşturulan) nceden belirlenmiş kodlar kullanılarak işaretlenen bölümler kodlanmıştır.

Bulgular

Çalışma, ortalama yaşları 38 olan 17 katılımcının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcılardan sekizi ortaokul mezunu, dördü lise mezunu, ikisi ön lisans mezunu ve üç de lisans mezunudur. 17 mülakattan ilk aşamada 480 kod çıkarılmış ve ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Daha sonra bu birincil kodlardan 75'i seçilmiş, bunların arasından da 19 tanesi temel kodlar olarak belirlenmiştir. Sonraki aşamada temel kodlar değerlendirilerek 13 alt kategori ile sekiz kategori oluşturulmuş ve bu kategoriler, KM kavram kalıpları olan katılımcı diyalog, davranışsal güven, fiziksel çevredeki değişimler, duygusal dönüşüm, değişim pratiği ve sosyal çevredeki değişimler şeklindeki temaların altında sınıflandırılmıştır. Çalışmamızın sonuçları, bütün KM kavram kalıplarının uyuşturucu kullanımına tekrar başlamayı yordama kabiliyetine sahip olduğunu göstermiştir. Ancak katılımcılar, fiziksel çevredeki değişimlerin, duygusal dönüşümün ve sosyal çevredeki değişimlerin uyuşturucu kullanımına tekrar başlamada en önemli rolü oynadığını belirtmiştir.

Tartışma

Bu alışma, bağımlıların uyuşturucu kullanımına tekrar başlama nedenleriyle ilgili deneyimlerini KM temelinde açıklamayı hedeflemiştir. Niteliksel yaklaşımla gerçekleştirilen bu çalışmanın bulguları, uyuşturucu kullanımına tekrar başlamada KM kavram kalıplarından duygusal dönüşüm (olumsuz duygular), sosyal çevredeki değişimler (bağımlı arkadaşlar, aile tartışmaları vb.) ve fiziksel çevredeki değişimlerin (uyuşturucuya erişim) daha büyük bir rol oynadığını göstermektedir. Bu çalışmanın sonuçları dikkate alınarak uyuşturucu kullanımına tekrar başlamayı önleyici uygun müdahalelerin tasarlanması faydalı olacaktır.